

water & land

**Heggenvlechten voor
een behaagelijke toekomst**

Colofon

Deze brochure is het resultaat van het project Water & Land. Immaterieel erfgoed en duurzame ontwikkeling. Dat is een driejarig, internationaal pilootproject van [Centrum Agrarische Geschiedenis](#) en [Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland](#).

Afb. voorpagina © Peter Guedens, 2021, Workshop heggen leggen
Regionaal Landschap Lage Kempen

Leuven, 2024.

Depotnummer D/2024/11.875/1.

Een digitale versie van deze brochure is beschikbaar op

www.waterenland.be

www.cagnet.be

www.immaterieelerfgoed.nl

Voor meer informatie:

Laura Danckaert, Centrum Agrarische Geschiedenis vzw

Atrechtcollege, Naamsestraat 63, 3000 Leuven

laura.danckaert@cagnet.be

+32 16 37 21 90

Jet Bakels, Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

Hoeflerlaan 4, 6816 SG Arnhem

j.bakels@immaterieelerfgoed.nl

+31 26 35 76 113

Inhoud

Inleiding	2
Heggenvlechten	5
Vlechters in Vlaanderen en Nederland	15
Duurzame heggen	21
Inspirerende voorbeelden	27
Living Lab Ooijpolder	27
Goed Gelegd	30
Kansen en uitdagingen	33
Werken aan een mentaliteitswijziging	34
Coproductie als sleutelwoord	39
Beleid en best practices	42
Onderbouwen met onderzoek	45
Zelf aan de slag	49
Meer lezen	53

Inleiding

De biodiversiteit neemt al decennialang stelselmatig af. Biodiversiteit omvat de diversiteit aan organismen die op deze wereld voorkomen, van micro-organismen over planten en dieren tot de mens. Het verdwijnen van soorten en variëteiten brengt de natuur uit balans, en dat vormt een reële bedreiging voor onze planeet. En ook voor ons, want bijvoorbeeld ons eten en drinken steunt op dit precare evenwicht.

Ook heggen maken deel uit van dit ecosysteem. Ze zijn een belangrijke habitat voor allerlei insecten en kleine dieren. Voorwaarde is dan wel dat de heggen goed beheerd worden.

De traditionele praktijken van het heggenleggen, -vlechten en haagdichten zijn beheertechnieken die de heggen dicht en jong houden, en zo de ideale thuishaven vormen voor kleine fauna.

Maar, gevlochten heggen kunnen ons nog veel meer bieden. In deze brochure maken we kennis met de praktijk van het heggenleggen en -vlechten en zoeken we een antwoord op de vraag: **hoe kan een praktijk als heggenvlechten bijdragen aan een klimaatrobuuste toekomst?**

Europa heeft een eeuwenlange traditie van heggen leggen en -vlechten. Ook in Vlaanderen en Nederland waren gevlochten heggen ooit talrijk aanwezig in het landschap, maar de afgelopen 85 jaar verdwenen ze steeds meer. Sinds 20 jaar is het heggenvlechten in de Lage Landen weer aan heropleving begonnen.

Heggen kunnen namelijk een belangrijke rol spelen in de huidige biodiversiteitscrisis en kunnen helpen om effecten van klimaatverandering op te vangen.

We willen met deze brochure mensen inspireren om met een nieuwe blik naar het heggenlandschap te kijken. Om beheertechnieken als het heggenvlechten mogelijk te maken in landschapsontwikkeling en natuurbeheer. Daarnaast richten we ons tot een breder publiek waaronder beleidsmakers, natuurbeheerders, erfgoedexperten en -liefhebbers om op een andere manier kennis te maken met het heggenvlechten. Om ideeën op te doen en samenwerkingen aan te gaan, en naar een toekomstgericht erfgoed- én natuurbeheer te streven.

Immaterieel cultureel erfgoed?

Immaterieel cultureel erfgoed, dat zijn gewoontes, kennis en praktijken van vandaag, die mensen van vroeger hebben meegekregen en graag willen doorgeven aan volgende generaties. En naarmate tijden veranderen, evolueert het immaterieel erfgoed mee. Dat dynamische karakter maakt immaterieel erfgoed bij uitstek geschikt om ons meer te leren over hoe we omgaan met veranderingen, bijvoorbeeld in klimaat. Maar, immaterieel erfgoed zit in de hoofden en handen van mensen. Het is daarom niet altijd vanzelfsprekend om zorg te dragen voor dit erfgoed, laat staan om het een actieve rol toe te kennen in klimaatuitdagingen. Ook in Nederland en België worden de kennis en inzichten uit erfgoedpraktijken voorlopig nog weinig meegenomen in besluitvorming.

De beleidsmatige en wetenschappelijke scheiding tussen cultuur en natuur blijft sterk, waarbij het tweede veruit de meeste aandacht krijgt. Daarom kijken Centrum Agrarische Geschiedenis en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland samen vanuit een nieuwe invalshoek naar immaterieel erfgoed en onderzoeken de koppeling met ecologische duurzaamheid.

Benieuwd naar immaterieel erfgoed in jouw buurt?

Neem zeker een kijkje op www.immaterieelerfgoed.be of www.immaterieelerfgoed.nl.

Deze brochure is een resultaat van het project '[Water en land. Immaterieel erfgoed en duurzame ontwikkeling](#)'. Het is een driejarig, internationaal pilootproject dat is opgezet door Centrum Agrarische Geschiedenis en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Via dit project willen we immaterieel erfgoedpraktijken die kunnen bijdragen aan een klimaatrobuuste toekomst onderzoeken, erfgoedgemeenschappen ondersteunen in borging en zichtbaarheid, beleidsmakers attenderen op de kansen van erfgoed en internationale uitwisseling stimuleren tussen erfgoedgemeenschappen, experts, onderzoekers en beheerders.

Heggenvlechten

Heggenvlechten houdt in dat er horizontale of diagonale structuren worden aangebracht in een haag, door het leggen, inkappen, buigen of leiden van stammen en takken. Met zaag, bijl en de nodige spierkracht worden de takken en stammen van de struiken ingekapt en gelegd, of geleid en gebogen. Op basis van die technieken is een waaier aan vlechtstijlen mogelijk, elk met hun eigen handelingen en

technieken, die allemaal veel specifieke kennis en vaardigheden vereisen. Het eindresultaat is steeds een heg die een dichte groei kent, en zo ondoordringbaar wordt. De gevlochten heggen bestaan vaker wel dan niet uit meerdere plantensoorten, struiken en bomen. Onder andere meidoorn, hazelaar, haagbeuk, Gelderse roos, sleedoorn, veldesdoorn en kornoelje zijn zeer geschikt voor het vlechten.

Afbeelding 1: Luchtbeeld van het Maasheggengebied in Nederland © Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

Heg of haag? Vlechten of dichten?

De termen heg en haag worden vaak door elkaar gebruikt, maar betekenen eigenlijk iets anders. In Vlaanderen spreekt men van een haag als het gaat om een compacte, lijnvormige, en jaarlijks geschoren beplanting. Zo wordt de hoogte en breedte van de haag goed in toom gehouden. Een heg groeit vrij uit tot enkele meters breed en wordt elke paar jaar onderhouden en gesnoeid. Ze kan daardoor in bloei komen, en bessen of vruchten dragen. In Nederland worden de termen dan weer andersom gebruikt, wat voor heel wat spraakverwarring kan zorgen. In deze brochure gebruiken we de Vlaamse terminologie en hebben we het wel degelijk over de vrij uitgroeiende elementen als we spreken over heggen.

Ook voor de immaterieel erfgoedpraktijk zelf bestaan er verschillende benamingen, vaak afhankelijk van minieme stijlverschillen of andere technieken die worden toegepast. Zo wordt er gesproken van heggenvlechten, heggenleggen, haagleiden, haagdichten...

Uiteindelijk hebben ze allemaal hetzelfde doel: een heg verdichten en jong houden. Door het cyclisch beheer kunnen de heggen wel honderden jaren oud worden.

We gebruiken in deze brochure de term heggenvlechten als een overkoepelend begrip, waarin voor ons alle verschillende stijlen en technieken om een heg te dichten zitten vervat. De auteurs van deze brochure zijn zich ervan bewust dat dit vanuit technisch standpunt niet altijd correct is, maar we gaan in onze woordkeuze uit van de herkenbaarheid van het begrip 'heggenvlechten' in Nederland en Vlaanderen.

Afbeelding 2: Heggen, houtkanten en bomen kleden het landschap aan © Jeroen Mentens

Vlechtstijlen bij de vleet

In Vlaanderen en Nederland worden vandaag een handvol vlechtstijlen beoefend, telkens met kleine verschillen waardoor over een andere stijl kan worden gesproken. Zo zijn er enerzijds gekende cultuurhistorische stijlen zoals de plakhaag, de kruishaag en de Maasheggen, die recent een heropleving laten zien – al dan niet in een hernieuwde variant. Anderzijds zijn er stijlen die beoefenaars hebben vormgegeven vanuit de wil om bij te dragen aan de biodiversiteit.

- **Kruishaag:** Een ornamentele vlechtmethode waarbij de stammen in twee richtingen worden gebogen of geknikt, met als resultaat een smalle haag met ruitmotief. Hiervan zijn relictten te vinden in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, en ook over de grens in Frankrijk en Duitsland.
- **Plakhaag:** Een vlechtstijl, gekend in West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen, waarin de stammen afwisselend rechtop worden gehouden en gebogen of gekapt. De geleide stammetjes worden op verschillende plaatsen in de heg vastgebonden aan de stammen die rechtop blijven.
- **Maasheggenstijl:** Wellicht de meest gekende stijl in Nederland. In deze stijl worden de takken schuin olopend gelegd, op verschillende niveaus in de heg. Dat kan gebeuren in beide lengterichtingen, of bij heggen in uiterwaarden met de stroomrichting van het water mee. Daarna worden ze tussen de rechtopblijvende stammen gevlochten.
- **Staken en binders:** Een stijl waarbij heggen worden ingekapt en gelegd in een hoek van 30°, en staken worden toegevoegd in de heg. Bovenaan wordt de heg afgewerkt met een band van gevlochten wilg of hazelaar. Deze stijl is erg geïnspireerd op Engelse stijlen, meer bepaald de *South of England style*.
- **Natuurbehoudsmethode:** Een vlechtstijl, die lijkt op de staken en binders-methode, met als doel een meer biodiverse, robuuste heg te krijgen. Daarom worden er ook levende staken gebruikt en kunnen bomen hier en daar blijven staan in de heg. De heg wordt bovenaan niet afgewerkt, met een meer natuurlijk uitzicht als resultaat.
- **Boerenstijl:** een relatief nieuwe stijl, ontwikkeld door het Vlaamse Tree-Hive, die uitgaat van een pragmatische aanpak. Verschillende soorten technieken worden gecombineerd, met als voornaamste doel om een verdichte heg te krijgen.

Afbeelding 3: Gevlochten en gelegde heggen in allerlei vormen en maten. V.l.n.r. op de bovenste rij: kruishaag, plakhaag, Maasheggen. V.l.n.r. op de onderste rij: staken en binders, natuurbehoud, boerenstijl. © Peter Guedens, Ecopedia, Alles over Groenbeheer.

Er bestaan verschillende varianten van deze stijlen, vaak met minieme verschillen zoals de plantafstand, de struiksoort, de afwerking... Er zijn ook twee stromingen vast te stellen onder heggenvlechters. Enerzijds zij die uitgaan van het buigen van de takken van de heggen en daarvoor werken met jonger en flexibel hout. Anderzijds zij die onderaan de stam van de heg inkappen om de heg te leggen en daarbij vertrekken van een heg die al een aantal jaar heeft kunnen groeien. De keuze voor het buigen of inkappen hangt vaak af van hoe sterk aan traditionele stijlen wordt vastgehouden,

en de ouderdom van de heg die gevlochten wordt. Mogelijk werd historisch gezien meer aan buigen en leiden gedaan in de Lage Landen, dan aan inkappen – al is hiervoor nog uitgebreid historisch onderzoek voor nodig om duidelijkheid te scheppen over welke technieken in onze contreien werden toegepast. Door het inkappen wordt echter verjonging in de haag gecreëerd, wat vanuit een standpunt van biodiversiteit en duurzaamheid interessant is.

En bovendien wordt er volop geëxperimenteerd met stijlen en technieken. Nieuwe stijlen kunnen ontstaan, bijvoorbeeld uit de samenwerking met heggenvlechters en ornithologen, in een zoektocht naar een heg die uitermate geschikt is voor bepaalde vogelsoorten om te nesten.

Ook nieuwe functies, zoals die van voederheg, worden onderzocht. Alles hangt af van de kijk van de vlechter op de heg, de functie die de heg moet krijgen en de mogelijkheden op het terrein.

Als ik moet kiezen tussen biodiversiteit of landschapswaarde dan maak ik een mix van de traditionele plakhaag of die cultuur-historische stijl met elementen uit andere stijlen die er voor zorgen dat die haag veel voller is en dat ze het jaar daarop al weer bloeit.

— Dirk Cuvelier, voormalig coördinator Regionaal Landschap Westhoek

Conservation hedgelaying

Groot-Brittannië wordt vaak aanzien als gidsland op vlak van heggenvlechters, en biedt inspiratie voor vlechters in Nederland en Vlaanderen. In de zoektocht naar vlechtstijlen en -technieken, wordt er regelmatig inspiratie gehaald bij de Britten. Zo is het *conservation hedgelaying* een techniek die ook in de Lage Landen wel eens wordt toegepast.

Deze hybride vlechtstijl werd ontwikkeld door de Britse landschapsbeheerder Nigel Adams (°1958), die al vlecht sinds zijn twintiger jaren.

Het heggenvlechten is een arbeidsintensieve en daardoor vaak dure praktijk, en een snellere, goedkopere methode drong zich op. Deze nieuwe stijl zorgt eveneens voor verjonging en een goede leefomgeving voor wilde dieren, en is niet zozeer gericht op de beheersing van het vee of een esthetisch eindresultaat. Er wordt tijdens het leggen en vlechten zoveel mogelijk materiaal behouden, waardoor een dichte, bossige structuur ontstaat. Het zijn brede, stekelige heggen. En ze bevatten heel wat houtige structuren, zijn vaak zelfdragend en vereisen geen staken, palen of bindmiddelen.

Afbeelding 4: Conservation hedgelaying in de praktijk © Nigel Adams

Een korte geschiedenis van het heggenvlechten

Heggenvlechten is een eeuwenoud vakmanschap. Honderden jaren lang gebruikten landbouwers gelegde en gevlochten heggen als ondoordringbare afscheiding voor akkers, weilanden en boomgaarden, of veekering. De heggen waren een functioneel onderdeel van het agrarische landschap, en werden gevlochten door de landbouwer zelf of door professionele, rondreizende haagvlechters. Daarnaast konden heggen ook een economische waarde hebben. Immers, ze konden hout leveren, of extra voeding voor het vee. De heggen gaven het agrarische landschap mee vorm en bepaalden het karakter van de streek. Tenslotte konden de gevlochten heggen ook een verdedigende functie hebben door een extra hindernis te vormen rond vestingwerken bijvoorbeeld, of een ornamentele rol bij kasteeldomeinen en parken.

Na de Eerste Wereldoorlog moesten de gevlochten heggen als veekering steeds meer plaats maken voor prikkeldraad. Het heggenvlechten was te arbeidsintensief, en de heggen leverden geen economisch voordeel meer op door de dalende noodzaak aan hout. Na de Tweede Wereldoorlog volgde de genadeslag: schaalvergroting en mechanisering in de landbouw vereisten grotere akkers, een proces dat door ruilverkavelingen nog werd versneld. Rond boomgaarden zorgde ook het opkomen van plagen, zoals perenvuur, voor het verdwijnen van de heggen. Als gevlochten heggen niet werden gerooid, werden ze vaak

verwaarloosd. Zonder beheer werden de heggen aan de onderkant vaak kaal of hol en verloren ze aan vitaliteit. Ze groeiden uiteindelijk uit tot bomenrijen.

In Nederland en Vlaanderen moeten ooit honderdduizenden kilometers aan heggen hebben gestaan. Na onderzoek via oude kaarten schat de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap dat sinds 1900 alleen in Nederland al meer dan 200.000 kilometer heg is verdwenen. Minder dan de helft van de ooit aanwezige heggen blijft vandaag nog over. En er worden nog steeds heggen gerooid, ondanks bestaande wet- en regelgeving voor het behoud van kleine landschapselementen. De groene dooradering van het landschap raakt steeds meer gefragmenteerd, met alle nadelen voor kleine dieren, vogels, insecten tot gevolg.

Toch zijn er vandaag nog hegrelicten terug te vinden in het landschap. Deze oude stronken vertonen nog vlechtsporten, maar het is vaak moeilijk of zelfs onmogelijk om af te leiden hoe ze er in hun glorietijd moeten uitgezien hebben. Deze relicten herstellen is bovendien vaak geen optie meer. Door het ontbreken van beheer zijn ze vaak kaal onderaan en vergroeiingen in de heg maken inkappen of leggen onmogelijk. Het toont nog maar eens het belang van een beheercyclus aan.

“
Al duizenden jaren deden boeren op de randen van hun percelen iets met natuur. Of het nou water was, met oevers en riet, of dat het knotbomen waren die erlangs stonden, of dat het hagen waren of tuunwallen... Nu staat er ofwel helemaal niks, dan heb je enorme akkers met monoculturen, of er staat prikkeldraad. Dat moeten we doorbreken.

— Jaap Dirkmaat, directeur Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

Meer lezen over de geschiedenis van het heggenvlechten en alle mogelijke stijlen en technieken?

- **Roeleveld, L., Zwaenepoel, A., Cuvelier, D., Ceelen, P.**, *Heggenvlechten en haagleiden in Nederland en Vlaanderen. achtergronden en handleiding*, uitgave door Stichting Heg & Landschap, 2024, 8e druk.
- **Roeleveld L., Dolmans L. en Ceelen R.**, *Rijk heggenlandschap. Handleiding voor toekomstgericht herstel*, uitgave door Stichting Heg & Landschap, 2024, 3e druk.
- **Regionaal Landschap Lage Kempen**, *Aan de slag met heggen leggen. Praktische gids*, Houthalen-Helchteren, 2023.
- **Gielen, J.**, *'Historische heggen en wallen in de gemeente Heumen e.o.. Vroeger, nu en in de toekomst'*, Erfgoedreeks 10, Heumen, 2023.
- **Rijdsdijk, K.**, *Heg. Een behaaglijk landschap voor mens en natuur*, Gorredijk, 2022.
- **Van Slobbe, T.**, *Een vlechtheg heeft geen haast*, Beek-Ubbergen, 2002.
- **Aertsen, S., Gielen, J., Spek, T.**, *'Historische heggen en houtwallen rond Heumen en Wijchen'*, Tijdschrift voor Historische Geografie 6.2, 2021.
- **Van Driessche, T.**, *'Handleiding voor het beheer van hagen en houtkanten met erfgoedwaarde'*, Handleidingen agentschap Onroerend Erfgoed nr. 22, Brussel, 2019.
- **Müller, G.**, *Europe's Field Enclosures*, Neuer Kunstverlag - Waiblingen, 2013.

Vlechters in Vlaanderen en Nederland

Samen met de heggen, verdween na de Tweede Wereldoorlog ook het vakmanschap van het heggenvlechten grotendeels van het toneel. Zoals Valentijn De Cock, lesgever heggenvlechten bij natuuropleidingsorganisatie [Inverde](#) zegt: "’t Is een beetje een verloren techniek, op een paar generaties is al die kennis kwijt-gespeeld".

Toch wordt de beheertechniek van het heggenvlechten vandaag nog door verschillende erfgoeddragers in Vlaanderen en Nederland beheerst. Via interviews werd begin 21e eeuw op zoek gegaan naar informatie in Vlaanderen en Nederland. Op een paar artikels na, is er echter weinig literatuur terug te vinden. Bij het zoeken naar oude beoefenaars, kwam men vaak terecht bij mensen die enkel hun vader of zelfs grootvader nog hadden weten vlechten, maar

het vakmanschap zelf niet helemaal meer in de vingers hadden.

Een twintigtal jaar geleden had men er dus vaak het raden naar hoe het vlechten precies moest gebeuren, maar nieuwe vlechters leerden al doende, al dan niet geïnspireerd door vlechters in het buitenland (vooral Groot-Brittannië). Ze pikten het heggenvlechten weer op, maar de heggen dienen zelden nog als veekering (al kunnen ze wel dienen als afscheiding langs wandelpaden en weilanden). Des te meer kunnen ze nu een nieuwe rol krijgen door hun bijdrage aan de biodiversiteit. Bovendien voelen de beoefenaars zich sterk verbonden met het landschap en zijn ze trots op hun harde werk. Deze erfgoedpraktijk blijkt dus veel meer impact te hebben op de natuur en omgeving dan alleen het creëren van een gevlochten heg.

Er zijn eigenlijk maar een paar stijlen die goed gedocumenteerd zijn, zoals de kruishaag in gele kornoelje. Dat werd bij grote boerderijen, kloosters en historische belangrijke gebouwen toegepast.

— Jeroen Rappé, Tree-Hive

Vlechters in Nederland

In Nederland zijn de heggenvlechters vandaag goed vertegenwoordigd door een aantal organisaties. Om te beginnen is er [stichting wAarde](#) – een denktank die overheden, bedrijven en vzw's adviseert op het vlak van strategie en beleidsontwikkeling en landelijke campagnes opzet –, die in 2002 aan de wieg stond van de heropleving van de praktijk in Nederland. Dat gebeurde onder andere in samenwerking met [Vereniging Das & Boom](#), de voorloper en nu onderdeel van [Vereniging Nederlands Cultuur-landschap](#), een organisatie die de agrarische cultuurgeschiedenis zichtbaar wil houden en terug maken. In 2003 werd dan de [stichting Heg & Landschap](#) opgericht, met als doel het Nederlandse landschap te verrijken met meer en beter onderhouden, mooiere heggen.

Daarnaast bestaan in Nederland ook nog het [Netwerk van Heggenvlechters](#) (sinds 2016), waarvan alle geïnteresseerden in het vakmanschap lid kunnen worden. Ook bestaat het Gilde van Heggenvlechters (sinds 2013), waartoe vlechters kunnen toetreden na het slagen van een proef en waar mensen terecht kunnen als ze hun heggen gevlochten willen zien. Er zijn enkele tientallen ervaren en professionele heggenvlechters in Nederland, aangesloten bij het Gilde. Zij zijn individueel actief of werken in zogenaamde 'vlechtbrigades'.

Ten slotte zijn er organisaties zoals de [stichting HoopHeggen](#), die vooral inzetten op het aanplanten van nieuwe heggen in het landschap, of het bureau [Heggen](#). Samen

vormen deze organisaties een sterk netwerk rond de praktijk van het heggenvlechten. Het [heggenvlechten](#) is in Nederland bovendien ook bijgeschreven op de Inventaris voor immaterieel cultureel erfgoed, net als de specifieke stijl [Maasheggenvlechten](#).

Vlechters in Vlaanderen

In Vlaanderen is het een heel ander verhaal. Er zijn slechts een handvol heggenvlechters actief, en van een koepelvereniging is (voorlopig althans) nog geen sprake. Zij zijn eerder verbonden aan instellingen die in tegenstelling tot de Nederlandse organisaties het vlechten niet als hoofddoel hebben. Denk maar aan de Regionaal Landschappen [Westhoek](#) en [Lage Kempen](#), natuuropleidingsorganisatie [Inverde](#) of meer lokale organisaties als [Tree-Hive](#) en [Zeis&Bijl](#).

't is niet alleen de haag die belangrijk is, maar vooral ook de groep mensen. Het is samen buiten bezig zijn en dat schept wel een grote band onder mekaar. aanpak van klimaatadaptatie, waardoor het draagvlak voor beleidsbeslissingen wordt vergroot.

— Dirk Cuvelier
voormalig coördinator RL Westhoek

Over de grenzen heen

De heggenvlechters in Vlaanderen en Nederland werken bovendien regelmatig samen, over de grenzen heen. Zo schreven een aantal voortrekkers samen een basiswerk over het heggenvlechten in beide landen, [Heggenvlechten en haagleiden in Nederland en Vlaanderen. Achtergronden en handleiding](#). Regelmatig worden er symposia georganiseerd, bijvoorbeeld door het Nederlandse Heg & Landschap, waarop Nederlandse en Vlaamse vlechters kunnen uitwisselen over hun gedeeld vakmanschap. En bovendien niet enkel met vlechters uit de Lage Landen, ook Engelse, Ierse, Franse en Duitse deelnemers worden

wel eens verwelkomd op deze internationale symposia. Zo ook op een internationale bijeenkomst begin maart 2020, in Boxmeer. Hier werden twee dagen van veldbezoeken, plenaire presentaties en groepsdiscussies afgesloten met de ondertekening van de [Declaratie van Boxmeer](#), een gezamenlijke engagementsverklaring om het heggenvlechten een duurzame toekomst te geven. Actiepunten hierin zijn onder andere een Europees heggennetwerk oprichten, invloed uitoefenen op alle beleids- en beheersniveaus, streven naar concrete resultaten – bijvoorbeeld in de vorm van aanplantingen – en jaarlijkse symposia organiseren om de internationale banden warm te houden.

Afbeelding 6: Ondertekening van de Declaratie van Boxmeer © Stichting Heg & Landschap

Heggenvlechten in Europa...

De praktijk van het heggenvlechten was paneuropees, en leeft ook vandaag nog in heel wat landen voort. Net als in Nederland, is het heggenvlechten ook in [Duitsland](#) en [Frankrijk](#) erkend als immaterieel cultureel erfgoed.

Maar hét gidsland voor de erfgoedgemeenschappen is Groot-Brittannië, waar de praktijk en het heggenlandschap nog veel meer aanwezig zijn dan in landen als België, Nederland, Frankrijk of Duitsland. Met de [National Hedgelaying Society](#) op kop, wordt er sterk ingezet op het borgen van de diverse vlechttechnieken in Groot-Brittannië. Verschillende vlechtstijlen die vandaag worden toegepast in de Lage Landen zijn sterk geïnspireerd op de Britse gevlochten heggen. Het zijn stijlen die historisch niet in onze contreien voortkwamen, maar vandaag wel een meerwaarde hebben op vlak van biodiversiteit.

... en over de oceaan

Niet enkel in Europa worden heggen gevlochten, ook elders in de wereld zijn varianten van het heggenvlechten terug te vinden. Zo ook op Bonaire, een Nederlands eiland in de Caraïben, waar gevlochten wordt met cactussen. In het droge Bonairiaanse landschap is de cactusheg prominent aanwezig. De heggen bestaan vaak uit yatu, rechtopstaande zuilcactussen die door een grof gazen hek worden gevlochten. Andere heggen zijn diverser in opbouw, en staan zonder ijzeren ondersteuning. Het is een vorm van Traditionele Ecologische Kennis die zeer belangrijk is. De heggen functioneren als afscheiding voor de geiten, de vruchten bieden voedsel aan diverse vogels en de plant houdt de aarde vast. De heggen worden tegenwoordig door professionele heggenvlechters gevlochten.

Afbeelding 7: Een cactusheg op Bonaire © Jet Bakels

Populariteit

Tegenwoordig is de praktijk van het heggenvlechten aan een opmars bezig. Meer en meer cursussen worden ieder jaar georganiseerd, waarbij lesgevers op zoek moeten gaan naar heggen die geschikt zijn om het vlechten aan te leren. Die vinden ze vaak bij particulieren en gemeenten die interesse hebben in de beheertechniek. Ook aanplantprogramma's, bijvoorbeeld van de Nederlandse stichting [HoopHeggen](#), geven het vlechten als mogelijke beheertechniek mee en zorgen zo voor tal van nieuwe locaties om het erfgoed door te geven aan een nieuwe generatie vlechters. Die zijn vandaag meestal geen landbouwers meer, maar vlechten – als vrijwilliger of professioneel – vanuit een passie voor het vak en de natuur.

En het houdt niet op bij cursussen, in Nederland worden jaarlijks ook kampioenschappen gehouden, zoals het [Heggenvlechten voor ons erfgoed](#) of het [NK Maasheggenvlechten](#). Enkel in Groot-Brittannië worden ook nog zulke kampioenschappen georganiseerd. De Nederlandse kampioenschappen trekken deelnemers uit verschillende landen, en het NK Maasheggenvlechten mocht in 2024 meer dan 200 vlechters en zo'n 4000 toeschouwers verwelkomen. Het mag duidelijk zijn dat het vakmanschap enorm leeft. Dat het ook kan bijdragen aan de biodiversiteit, zetten wij in deze brochure graag extra in de kijker.

Duurzame heggen

*Het mooie van vlechten is het werken met levend materiaal.
Jij verzorgt het en het doet iets voor jou.*

— Jaap Dirkmaat, directeur Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

Het heggenvlechten is een immaterieel erfgoedpraktijk met veel kansen voor ecologische duurzaamheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Die kansen zijn in de eerste plaats verbonden met de heggen zelf. Zo zijn er natuurwaarden en landschappelijke waarden verbonden aan de heg. Heggen bieden een goede bescherming voor broedende vogels, insecten en kleine zoogdieren. Ze vormen een microklimaat met eigen temperatuur en vochtigheid, beschermen tegen wind en zon, bieden schaduw, luwte en beschutting. Ze lopen als ecologische, groene verbindingswegen door het buitengebied en horen bij de ruimtelijke invulling van het landschap, maken het aantrekkelijk voor mens en dier.

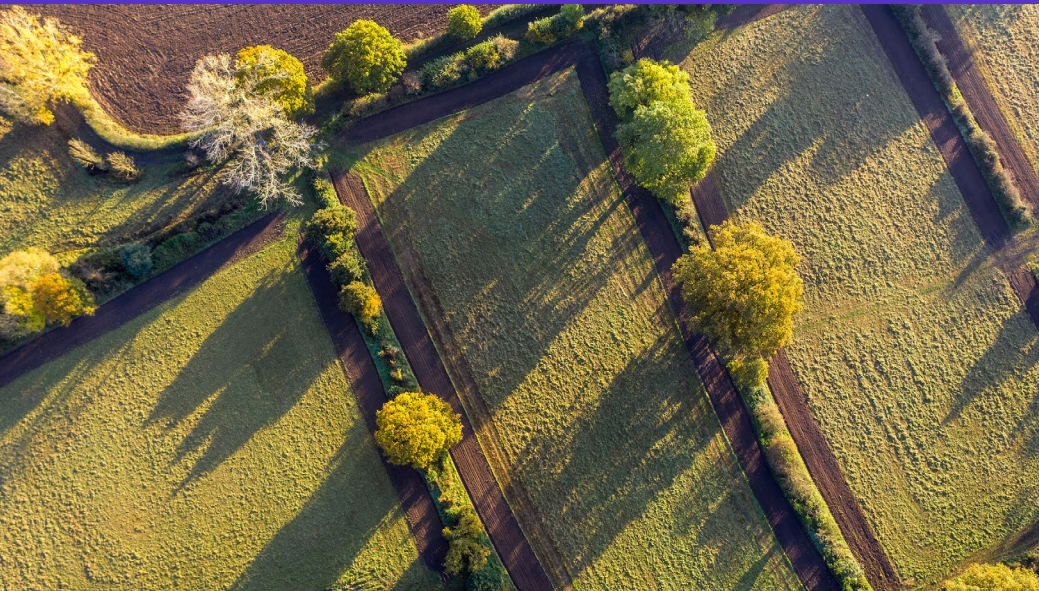
Maar dit soort functies kunnen de heggen enkel vervullen als ze gezond en goed beheerd zijn. Immers, gebrek aan of verkeerd beheer kunnen de natuurwaarden van de heggen ondermijnen. Zonder beheer groeien de heggen uit tot bomenrijen of een overwoekerde haag vol braamstruiken, een te intensief beheer is dan weer slecht voor de ontwikkeling van de heg, maakt de onderkant vaak kaal of hol en doet de heg verliezen aan vitaliteit.

UNESCO Man & Biosphere

Heggenlandschappen zijn cultuurlandschappen. Zonder adequaat beheer verwilderen de heggen, menselijk ingrijpen is dus cruciaal voor het voortbestaan van dit natuurlijk erfgoed. Voor zulke landschappen, die harmonie tussen mens en natuur tonen, riep UNESCO het Man and Biosphere programma in het leven – al in 1971. In gebieden die dit label verwerven, staat onderzoek naar het evenwicht tussen mens en zijn natuurlijke omgeving centraal.

In 2018 verwierf ook het gebied van de Maasheggen dit label, voorlopig nog als enige gebied in Nederland. Een mooie erkenning voor wat beschreven wordt als Nederlands oudste cultuurlandschap!

Afbeelding 9: Luchtbeeld van het Maasheggengebied in Nederland © Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

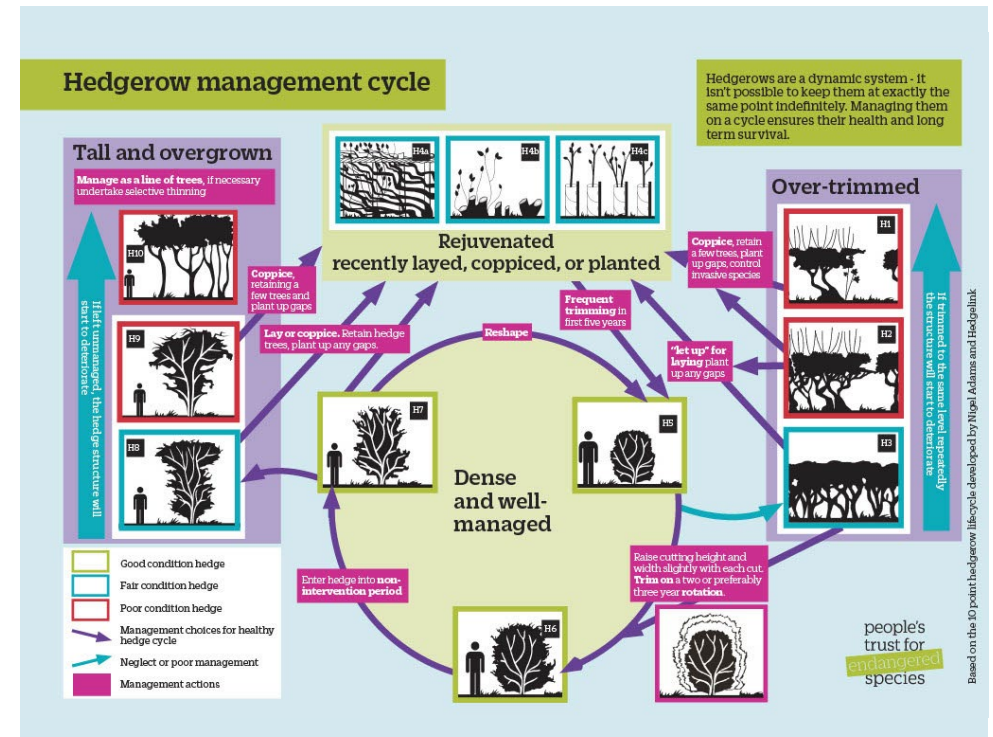

Meer lezen over het Man and Biosphere programma ?

Dat kan op de [website](#) van UNESCO!

Het heggenvlechten kan op die manier de ecologische voordelen van de heg ondersteunen en versterken. Door het vlechten worden de heggen immers onderworpen aan een dynamische beheercyclus, die een lange-termijnvisie over het landschap vergt. Het heggenvlechten vraagt een soort engagement van de eigenaar om elke paar jaar de heg weer

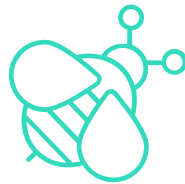
onder handen te nemen. Dit leidt uiteindelijk – in het ideale scenario – tot een dikke, dichte heg. Ze groeit uit tot een klimaatrobuuste structuur met een hoge biodiversiteitswaarde, een goede doorworteling die de bodem en waterhuishouding ten goede komt... Met goed beheer, kunnen de heggen dan wel honderden jaren oud worden.

Afbeelding 10: In Groot-Brittannië werd een hagenbeheercyclus uitgewerkt, die ook in onze contreien onder landschapsbeheerders wordt toegepast. Deze cyclus gaat uit van verjongingstechnieken zoals het leggen en inknappen van heggen © People's Trust for Endangered Species

In het beheer van de heg, gevlochten of niet, is het belangrijk met een aantal pijlers rekening te houden om de biodiversiteit in een gebied te kunnen versterken. Ten eerste is er de structuurvariatie in de heg. Door de dikte en hoogte van de heg te doen variëren, af en toe hoogstammen of knotbomen te laten uitschieten, creëren beheerders meer biodiversiteit. Een tweede pijler is de soorten-samenstelling van de heg. Hoe meer verschillende soorten bomen en struiken in de heg vervat zitten, hoe meer verschillende insecten, vogels, en andere kleine diertjes ondersteund kunnen worden. Daarbij gaat de voorkeur uit naar inheemse plantensoorten. Ten slotte is ook de aanwezigheid van dood hout belangrijk. Verschillende soorten kevers en larven zijn afhankelijk van dood hout. Zij vormen op hun beurt dan weer voedsel voor een heleboel vogels en ander kleine dieren.

Zulke gevarieerde, gezonde, goed beheerde heggen worden bij voorkeur geplant op slimme locaties: langs akkers en weilanden, aan de randen van bossen, langs wandel- en fietswegen ... Zo kan er structuur en diepte in het agrarische landschap gecreëerd worden, wordt op landschapsschaal variatie ingebracht, ontstaan groene hoekjes en verbindingswegen tussen de eilandjes natuur in het agrarische buitengebied. Dat een dergelijke groene dooradering van het landschap bevorderlijk is voor de biodiversiteit, is reeds geweten. Het kan dus een stap voorwaarts zijn om de huidige biodiversiteitscrisis tegen te gaan.

Als je een haag legt, als je ze regelmatig onderhoud en scheert, vervult ze ook haar ecologische functies. Ze bloeit, ze zorgt voor nestgelegenheid, ze zorgt voor nectarproductie, ze zorgt voor alles.

— Dirk Cuvelier, voormalig coördinator RL Westhoek

Inspirerende voorbeelden

Living Lab Ooijpolder

Ooijpolder in het Nederlandse Gelderland is een gebied waar natuur, landschap en landbouw zich lange tijd naast elkaar ontwikkelden. Net als op vele andere plaatsen, werd de biodiversiteit er sterk bedreigd. De afgelopen 15 jaar waren er al verschillende experimenten om aan biodiversiteitsherstel te doen in het natuurgebied, bijvoorbeeld door het aanleggen van houtwallen en bloemenstroken. Het herstel gebeurde in overleg, met inzet van de [Vereniging Nederlands Cultuurlandschap](#), stichting [Via Natura](#) (die inzet op landschapsbeheer en -participatie) en samen met de landbouwers op basis van een langetermijnvisie. Met succes!

Momenteel loopt er een vijfjarig onderzoeksproject [Living Lab Ooijpolder](#), gestart in 2021. De Ooijpolder fungeert als een 'levend laboratorium' waarin onderzoekers van de Radboud Universiteit Nijmegen samen met landbouwers, natuurbeschermers, overheden en bedrijven op zoek gaan naar hoe de initiatieven van de afgelopen 15 jaar de biodiversiteit in het gebied hebben verbeterd. Daarnaast wordt ook gezocht naar verdienmodellen en samenwerkingsverbanden om de biodiversiteit er te versterken. Of korter gezegd: ze gaan op zoek naar rendabele natuur voor de landbouwer.

Er lopen drie onderzoeksprojecten in het Living Lab Ooijpolder:

- 1. Biodiversiteit boven en onder de grond.** Dit onderzoeksproject focust enerzijds op de groenblauwe dooradering van het landschap 'boven de grond'. Per landschapstype wordt onderzocht hoe effectief deze dooradering is en welke maatregelen het best werken om de biodiversiteit te versterken. Anderzijds wordt ook 'onder de grond' het bodemleven onderzocht, en hoe de biodiversiteit daarin de landbouw vooruithelpt.
- 2. Verdienmodellen en ondersteunende wet- en regelgeving.** In dit onderzoeksluik worden successen en drempels in kaart gebracht voor biodiversiteitsversterkende maatregelen, alsook hoe deze vergoed moeten worden.
- 3. Vruchtbare samenwerking.** Een derde deelonderzoek richt zich op hoe een constructieve samenwerking ten behoeve van biodiversiteitsherstel kan worden gerealiseerd.

Afbeelding 12: de Ooijpolder, sloten met natuurlijke oevers © Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

“
De landbouw is in hele korte tijd veel intensiever geworden.
Die intensivering zorgt dat steeds meer stukjes natuur, die slordige
hoekjes, verdwijnen.

— Robin Lexmond, PhD kandidaat Living Lab Ooijpolder

Concreter wordt in het transdisciplinaire Living Lab ook de rol van heggen in het agrarisch landschap onderzocht, meer bepaald hun effect op het bodemleven en aantal insecten in de omgeving. Dertig kilometer aan knip- en scheerheggen (die dus regelmatig worden gesnoeid), struweelheggen (een robuuste, doornige heg) en andere kleine landschapselementen werden door het Deltaplan Nederland weer mooi in de Ooijpolder aangelegd, waarvan nu de biodiversiteitswaarde wordt nagegaan. Onderzoekster Robin Lexmond bekijkt bijvoorbeeld de biomassa aan insecten in en rond de heggen, en stelt in haar voorlopige resultaten al vast dat de hoeveelheid insecten die worden aangetroffen beduidend hoger is in de buurt van de heggen. Ook de vraag naar hoe in samenwerking met

landbouwers en beleid gerealiseerd kan worden dat heggen, de stukjes natuur of slordige hoekjes zoals Robin Lexmond ze benoemde, weer een plek krijgen in het landschap, ligt op de onderzoekstafel.

De resultaten van het project zullen heel wat handvaten kunnen bieden voor gebiedsontwikkeling en landschapsinrichting in de toekomst, voor samenwerking en onderhandeling tussen verschillende partijen. Op die manier kan worden toegewerkt naar een holistische gebiedsvisie, waarin natuur- en cultuurlandschap in harmonie in elkaar overgaan. En waarin het heggenvlechten een mooie toevoeging zou kunnen zijn.

Meer weten over het Living Lab en de Ooijpolder?

Op de [projectwebsite](#) lees je alles over het onderzoek. Het Deltaplan dat mee aan de basis lag van verschillende initiatieven voor biodiversiteitsherstel, lees je [hier](#).

Goed Gelegd

In het LEADER-project *Goed Gelegd* (2020-2023) ging het Regionaal Landschap Lage Kempen met een aantal partners aan de slag om de vergeten techniek van het heggen leggen te herintroduceren in de regio. Ze deden dat in een aantal voorbeeldlocaties rond woningen, boerderijen, publieke locaties en historische sites. Het gelijknamige platform www.goedgelegd.be biedt voortaan de mogelijkheid om hagen en heggenleggers met elkaar te verenigen. Dit allemaal met de nadruk op biodiversiteit: meer heggen krijgen in de regio en die heggen meer doen leven.

De traditie van het heggenvlechten was in de Kempen volledig verdwenen. De medewerkers van het Regionaal Landschap Lage Kempen zochten en vonden drie experts in Vlaanderen die meewerkten aan het project. Elk zetten ze een methode om heggen te leggen in de kijker: de staken en binders methode, de natuurbehoudsmethode en de boerenstijl. Er werd 11 km aan heggen geïnventariseerd in het werkingsgebied van het Regionaal Landschap, waarvan ongeveer 3 km geschikt om te vlechten. Een deeltje daarvan werd tijdens het project onder handen genomen volgens een van de drie geselecteerde methodes, via demo's en een aantal workshops met vrijwilligers die het heggenleggen en -vlechten wel wilden leren. Daarnaast werd ook 1,5 km nieuwe heggen aangeplant.

Behalve het aanbieden van workshops en cursussen heggenleggen tijdens het project, werd ook voorzien in een praktische gids en instructiefilmpjes waarin de drie vlechtmethodes uit het project stap voor stap worden uitgelegd. Intussen maken de workshops deel uit van het vast vormingsaanbod van Regionaal Landschap Lage Kempen en trekken ze steevast veel leergierige mensen aan. Het mag duidelijk zijn dat de interesse in het heggenvlechten groot is.

Om die geïnteresseerden ook na afloop van het project te kunnen verder helpen werd het platform www.goedgelegd.be opgericht om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Mensen kunnen er hun geschikte heggen (3 m hoog, minstens 25m lengte en stammen van 4-5 cm dik) registreren en vlechters kunnen er hun diensten aanbieden, om zo de gevlochten heg weer helemaal terug te krijgen in het landschap. Om te beginnen in de Lage Kempen, maar op termijn kan het platform voor heg-eigenaars en vlechters in heel Vlaanderen interessant zijn!

Afbeelding 13: Workshop heggen leggen Regionaal Landschap Lage Kempen © Peter Guedens

Meer weten?

Bezoek dan zeker de [projectpagina](#) van Goed Gelegd!

Kansen en uitdagingen

We staan vandaag voor grote uitdagingen op vlak van klimaat, biodiversiteit en duurzaamheid, op vlak van ruimtelijke ordening en op sociaal-maatschappelijk vlak. Immaterieel erfgoedpraktijken, kunnen hierin inspiratie bieden. Die hebben zich immers steeds aangepast aan de ecosystemen en omgeving waarin ze beoefend worden. Het heggen- vlechten kan, door het aanplanten en beheer van de heggen, vandaag een voorbeeld zijn van een *nature based solution* in het beheer van het agrarische buitengebied. Zo kan het een krachtige rol spelen in huidige klimaat- en biodiversiteitsuitdagingen.

Heel wat immaterieel erfgoed en kennis bestaat vandaag nog slechts in de hoofden en handen van enkelingen. Maar in de snelle, technologische en geürbaniseerde samenleving vandaag, zijn oude technieken als het heggen- vlechten vaak te tijdrovend en te arbeids- intensief. Toch blijven het interessante praktijken om te borgen en te onderhouden, omdat ze op kleine schaal wel belangrijke bijdragen leveren, en omdat ze kennis behouden die mogelijk op grotere schaal kan worden ingezet.

Dit sluit aan bij de oproep van UNESCO:

think global, act local. Lokale praktijkkennis kan gecombineerd worden met wetenschappelijk onderzoek. Het kan landschaps- beheer verrijken en oude technieken verbinden

met het heden. En bovenal: het versterkt de waardering voor en de emotionele verbonden- heid met het landschap en natuur. Immaterieel erfgoed kan zo een belangrijk en engagerend middel zijn om de omgeving te vergroenen en biodiversiteit te bevorderen.

De kansen zijn dus groot maar de uitdagingen evenzeer. Om immaterieel erfgoed als hefboom in klimaatopgaven in te kunnen zetten, zijn er vier grote aandachtspunten waar we volop aan kunnen samenwerken.

Werken aan een mentaliteitswijziging

Mens en landschap hebben elkaar al eeuwenlang beïnvloed. Het huidige cultuurlandschap is het resultaat van duizenden jaren aan wisselwerking tussen natuurlijke processen en allerlei menselijke ontwikkelingen. "Heel ons landschap is een cultuurlandschap, uit oude nederzettingen ontstaan en dan geëxploiteerd. We hebben nog maar weinig natuur waar nooit aan gewerkt geweest is", vertelt ook Jeroen Rappé van Tree-Hive. De afgelopen eeuw hebben we het landschap steeds meer en steeds ingrijpender naar onze hand gezet, uitgaande van de maakbaarheid van de natuur. We lopen nu echter tegen de grenzen van dat idee aan, met alle gevolgen van dien. Het agrarische landschap is erg veranderd. Waar het vroeger vol stond met heggen en een mozaïek was van velden en weiden, werd het

door intensivering en schaalvergroting in de landbouw een open landschap met monoculturen. Het landschap werd op een aantal decennia tijd een stuk leger.

Het *shifting baseline syndrome* zorgt ervoor dat we met z'n allen vergeten zijn hoe de natuur en het landschap er vroeger uitzagen. Doordat mensen vaak het landschap uit hun kindertijd als referentiekader nemen, schuift de basis, het ijkpunt – de baseline – per generatie op. Dat geldt niet enkel voor het uitzicht van het landschap, maar ook voor het aantal soorten die er in leven. De geschiedenis van ons landschap kennen, kan alleen maar helpen voor de toekomst. En ook immaterieel erfgoed heeft hierin een rol te spelen, het kan ons leren of inspireren hoe met het landschap om te gaan.

Het gaat erom dat mensen doorhebben waar je vandaan komt, dat het cultuurlandschap een hele lange geschiedenis kent. En dat het een gevoel van thuiskomen kan geven.

— Jaap Dirkmaat, directeur Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

De mens heeft in het verleden het landschap steeds ingericht naargelang zijn behoeften én naargelang de mogelijkheden die het landschap bood. Zo biedt het landschap, in cultuur gebracht of niet, diverse ecosystemendiensten. Ook de (gevlochten) heggen kunnen veel van zulke functies vervullen. Professor Kenneth

Rijsdijk vertelt: "De laatste twintig jaar zijn heel veel ontdekkingen gedaan en nu pas beginnen we al die stukjes kennis bij elkaar te krijgen. We beginnen te zien hoe we de natuur op een slimme manier kunnen gebruiken, zodanig dat zij diensten levert die voor ons als mens van belang zijn"

Ecosysteemdiensten van heggen

Ecosysteemdiensten (ESD) zijn voordelen (diensten) die wij als mens van de natuur en omgeving (ecosystemen) ontvangen. Denk bijvoorbeeld aan bestuiving door insecten, voedselproductie, natuurlijke overstromingsbescherming, of groene omgevingen voor recreatie.

Er bestaan drie grote groepen van ecosysteemdiensten:

- **Producterende ESD:** Ecosystemen leveren producten zoals voedsel, drinkwater en grondstoffen.
- **Regulerende ESD:** Deze diensten zijn eerder ondersteunend, minder zichtbaar en werken op de achtergrond door. Ecosystemen reguleren bepaalde processen zoals klimaat en waterkwaliteit, CO₂-opslag... Vaak liggen in deze diensten nog kansen om ze te versterken.
- **Culturele ESD:** Dit zijn levensverbeterende natuurvoordelen, die ons leven gezonder, aangenamer en interessanter maken. Een groene woonomgeving, natuurgebonden recreatie en landschappelijk erfgoed hebben bijvoorbeeld een positieve invloed op onze levenskwaliteit.

Aan de gevlochten heg kunnen heel wat ecosysteemdiensten gekoppeld worden. Die beslaan niet enkel culturele diensten, maar ook - en misschien zelfs meer - regulerende en producerende diensten.

Afbeelding 15: heggen kunnen heel wat ecosystemediensten vervullen, zowel producerende (blauw), als regulerende (paars), en culturele (groen) diensten.

Om te beginnen zijn er de **regulerende ecosystemediensten** van (gevlochten) heggen. Ze hebben een intrinsieke waarde voor milieu en omgeving: biodiversiteit, habitat voor planten en dieren, en daardoor bestuiving. Ook plaagbestrijding is een van de ESD geleverd door heggen, doordat ze een habitat bieden voor natuurlijke vijanden van bepaalde plaagsoorten. Maar ook in de brede omgeving leveren ze zulke regulerende diensten. Ze zijn belangrijke ecologische corridors in het landbouwlandschap, bieden bescherming tegen erosie en overstromingen, breken de wind ten voordele van akkergewassen, en de

doorwortelde bodem onder de heg zorgt voor een betere waterinfiltratie. Bovendien bieden de heggen een *nature based* solution voor koolstofopslag, want zowel door de heggen zelf als door het bodemleven wordt koolstof vastgelegd. Dat benadrukt ook Kenneth Rijdsdijk, professor en onderzoeker aan het [Institute for Biodiversity and Ecosystem Dynamics](#) van de Universiteit van Amsterdam: "Uit ons onderzoek is gebleken dat er tientallen tonnen koolstof per kilometer wordt opgeslagen door een heg. In het hout, maar ook in de bodem: via het wortelstelsel en het bodemleven onder de heg."

Ten tweede leveren de (gevlochten) heggen ook **producerende** ESD. Van oudsher werd geriefhout geoogst uit de heggen, en ook vandaag kunnen ze een belangrijke houtproducent zijn. Een andere rol die ze kunnen spelen is die van voederheg en het leveren van complementair veevoeder. De heggen kunnen op die manier als een vorm van agroforestry gezien worden. En bovenal zijn de heggen een klein ecosysteem op zich, waar een diverse genenpoel in aanwezig is – ook zeldzame inheemse soorten. Door te werken met

verschillende inheemse soorten in de vlecht-heggen kan ook die genenpoel van plant- en diersoorten versterkt en gediversifieerd worden.

Ten slotte zijn er de **culturele diensten** die de (gevlochten) heggen ons leveren. Het vlechten zelf biedt als buitenactiviteit rust, verbondenheid met en kennis over de natuur. De heggen maken dan weer dat het landschap 'behaaglijk' is en vertrouwd aanvoelt, dat het een eigen karakter en streekidentiteit krijgt.

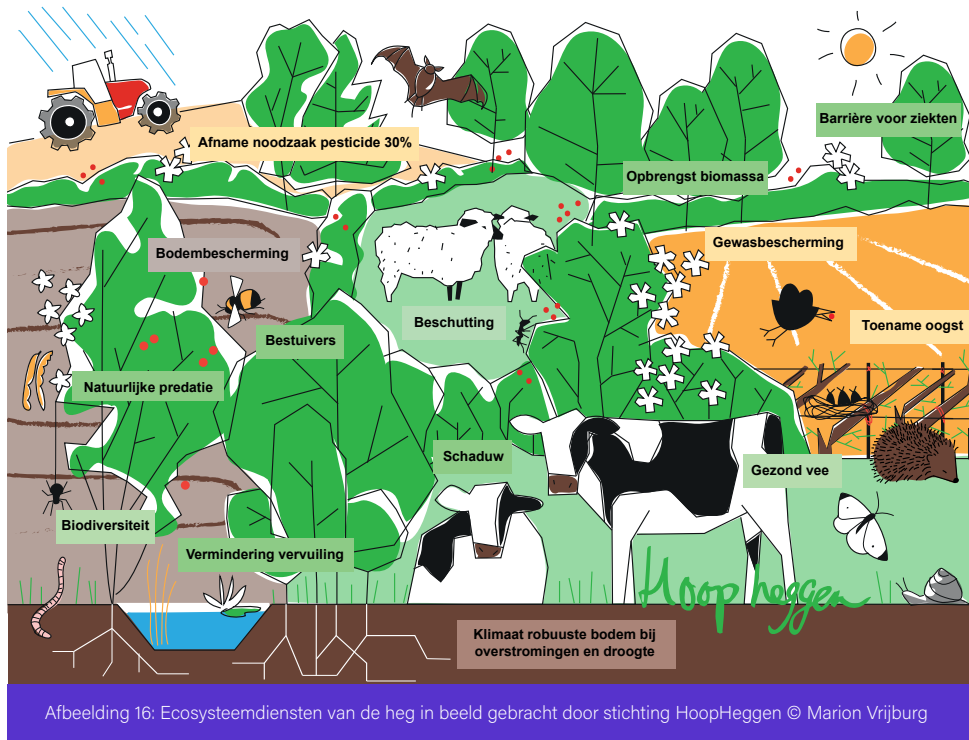

Meer weten over de heg en de ecosystemediensten die ze levert ?

- **Rijdsdijk, K.**, *Heg. Een behaaglijk landschap voor mens en natuur*, Gorredijk, 2022.

Het neemt relatief weinig ruimte in in ons landschap, maar biedt zoveel functies. Het gebruik van houtige en levende planten om afsluitingen te maken, waar dan weer een hoop soorten aan gecorreleerd zijn die nuttig kunnen zijn in een veerkrachtig en evenwichtige natuur en ecosysteem ... Daar moeten we op inzetten.

— Jeroen Rappé, Tree-Hive

Afbeelding 16: Ecosysteemdiensten van de heg in beeld gebracht door stichting HoopHeggen © Marion Vrijburg

De heggen leveren ons dus verschillende ESD en nemen relatief weinig plaats in, maar toch is het herintroduceren van de heg in het landschap niet evident, laat staan het vlechten als beheerstechniek. De gronddruk is hoog in Vlaanderen en Nederland. Invulling van open ruimte door een heg die schijnbaar geen economische opbrengst heeft is moeilijk. Kenneth Rijdsdijk, onderzocht welke ESD de heg aan de mens levert en rekende uit welke financiële waarde de heggen ons kunnen leveren. Door landeigenaars of landbouwers te vergoeden voor de bijdrage die ze leveren, kunnen we weer toewerken naar een heggenrijk landschap – aldus Rijdsdijk. Dat beaamt ook

Jaap Dirkmaat, directeur van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap: Als wij boeren benaderen met een eerlijke vergoeding, dan doet bijna 90% mee om meer heggen aan te planten. Bovendien kunnen ook eventuele nadelen voor landbouwers, zoals de schaduwwerking op groeiende gewassen of de concurrentie voor water en voedingsstoffen uit de bodem, door een dergelijke vergoeding ondervangen worden. Door de ecosysteemdiensten van de heg serieus te nemen en daar waar nodig een vergoeding tegenover te zetten, kunnen de (gevlochten) heggen hun potentieel als natuurinclusieve, regeneratieve oplossingen vervullen.

Een mentaliteitswijziging, over erfgoed en over een andere omgang met het landschap, is een werk van lange adem. Wat kan er gedaan worden om een nieuwe blik op erfgoed en landschap te bewerkstelligen? Vanuit het project Water & Land lichten we enkele immaterieel erfgoedpraktijken met mogelijkheden voor klimaatuitdagingen uit. Ook erfgoedgemeenschappen, erfgoedorganisaties, regionale landschappen... kunnen immaterieel erfgoed mee voor het voetlicht

brengen vanuit die duurzaamheidsbril, via activiteiten, documentatietrajecten enzovoort. Dat kan ook helpen om een ecoburgerschap te doen groeien bij lokale inwoners. Verbondenheid tussen mens en natuur kunnen bijdragen aan een andere omgang met het landschap. De vele volgeboekte cursussen heggenvlechten tonen aan dat er in ieder geval veel interesse voor is, en stukje bij beetje kan zo toegewerkt worden naar een heggenrijk landschap dat naar waarde geschat wordt.

Coproductie als sleutelwoord

Kijken naar het verleden is niet altijd een logische stap voor beleidsmakers en landschapsbeheerders. Nochtans kan de kennis van erfgoedgemeenschappen de informatie over klimaat- en milieuveranderingen aanvullen met belangrijke lokale inzichten. Weten hoe het landschap vroeger werd gebruikt en hoe het is gevormd, helpt om het duurzaam te herstellen en in te richten. Ook in het Vlaamse [Houtkantenplan](#) (2022) werd als knelpunt voor een netwerk van houtkanten vermeld dat "een gebrek aan kennis over een kwalitatief

duurzaam beheer en de bijhorende vaardigheden om dit uit te voeren belangrijke factoren zijn die het systematisch beheer van kleine landschapselementen (KLE) beïnvloeden". Het toont aan hoe belangrijk het borgen van immaterieel erfgoedpraktijken zoals het heggenvlechten is. Maar mensen die beleid en budget bepalen, hebben vaak weinig affiniteit met de praktijk, en een soort argwaan zelfs omdat ze het niet zelf in handen hebben. Coproductie en samenwerking biedt de oplossing.

Landschapsbeheer in Vlaanderen en Nederland

In Vlaanderen zijn de [Regionale Landschappen](#), [de Vlaamse Landmaatschappi](#), [Agentschap Onroerend Erfgoed](#), [Agentschap Natuur en Bos](#), [Natuurpunt](#), de provincies ... allemaal op een of andere manier betrokken bij landschapsbeheer. Het huidige beleid en wetgeving rond het beheer van kleine landschapselementen is vaak complex. Bestaande instrumenten zoals [VLIF-steun](#) (Vlaams Landbouwinvesteringsfonds) en beheerovereenkomsten voor landbouwers, erfgoedpremies ... bieden op vandaag al wel kansen voor behoud, aanplant en onderhoud van houtkanten en heggen.

In Nederland speelt de stichting [LandschappenNL](#) een grote rol bij het landschapsbeheer. LandschappenNL is een koepelorganisatie voor de Nederlandse Provinciale Landschappen, [Natuurmonumenten](#), [het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid](#), [Stichting Natuur & Milieu](#), en de [Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB](#). Ook de koepelorganisatie [BoerenNatuur](#) organiseert het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Via collectieven werken landbouwers samen toe naar versterking van hun landschappelijke omgeving.

Om de kennis van erfgoeddragers zoals heggenvlechters mee te nemen in gebiedsontwikkeling en klimaatadaptatie, komt het er op aan om doelstellingen, op vlak van natuur-, erfgoed- en landschapsbeheer aan elkaar te koppelen. Opnieuw een item dat in het Vlaamse houtkantenplan is opgenomen, dit keer als kans: "een geïntegreerde aanpak zorgt ervoor dat milieu- en klimaatdoelstellingen (o.a. koolstof-

opslag, waterhuishouding, soortenbescherming, enz.) en noden vanuit andere beleidsdomeinen en maatschappelijke verwachtingen (landschapskwaliteit, streekidentiteit, welzijn, sport, gezondheid, enz.) gekoppeld kunnen worden zodat er win-winsituaties kunnen ontstaan bij het verwezenlijken van een houtkantennetwerk." Ook erfgoed kan in deze geïntegreerde aanpak meegenomen worden.

In het geval van de heggen is daarnaast ook cruciaal om landbouwers en hun kennis mee te nemen in het geheel. "Vier op vijf landbouwers zeggen dat zij het als een taak zien van de landbouw om behoeder te zijn voor natuur en milieu", vertelt Sven Defrijn van [Boeren Natuur](#). Door landbouwers de kans te geven om ook landschapsbouwer te worden en hen daarin te ondersteunen, kunnen ze samen met heggenvlechters weer zorgen voor een heggenvlechterschap. Daarbij zou het interessant zijn om landbouwers niet alleen te ondersteunen in het beheer van het landschap, maar ook te betrekken in de organisatie van het landschapsbeheer.

Een mooi voorbeeld hiervan is het Engelse [Facilitation Fund 2023: Countryside Stewardship](#) waarbij landbouwers zich kunnen groeperen met landschapsbeheerders om de lokale omgeving te verbeteren en naast werkingsmiddelen ook zelf de coördinatie in handen krijgen. Het is een voorbeeld van hoe de kennis van landbouwers naar waarde wordt geschat. Zeker in Engeland waar de heggen nog een veelvoorkomend landschapselement zijn, hebben de landbouwers immers al eeuwenoude ervaring met houtkanten en hagen onderhouden.

Dat de kennis en kunde van landbouwers niet altijd ten volle wordt benut, blijkt uit de beheersovereenkomsten die ze kunnen sluiten, onder andere ook voor het onderhoud van houtige kleine landschapselementen zoals heggen – waar overigens de beheersvorm van leggen en vlechters niet in is opgenomen. Die beheersovereenkomsten zijn vandaag erg

top-down ingericht, en er hangen veel controles op werkmethodes en vaste tijdschema's aan vast. Coproductie van dergelijke overeenkomsten, en een focus op de uitkomst kan landbouwers meer ruimte geven en meer trots ook, beaamt Sven Defrijn: "De landbouwer heeft zelf de kennis en kunde om in te schatten: Wat is het beste moment om nu in deze omstandigheden te gaan maaien, te gaan inzaaien, en bepaalde beheerwerken uit te voeren? Wat is nuttig voor de biodiversiteit? Door daar flexibel in te zijn, kan je meer resultaat gaan bereiken. Plus, door de landbouwers op zo'n manier te gaan betrekken bij het beheer versterk je hun fierheid daarover."

Ook het zogenaamd [Loket Onderhoud Buitengebied](#) is in Vlaanderen een manier om samenwerking te faciliteren. Via dit platform, opgezet door Regionale Landschappen, kunnen gemeenten ondersteund worden bij het beheer van kleine landschapselementen (KLE) en dit in samenwerking met landbouwers, natuurorganisaties én erfgoeddragers uitvoeren. Lokale besturen hebben immers vaak onvoldoende capaciteit om het beheer van kleine landschapselementen planmatig en systematisch uit te voeren.

Het opzetten van netwerken en contacten is een belangrijke aanbeveling om coproductie te realiseren. Door in landschapsbeheersplannen of ruimtelijke ontwikkeling ook lokale erfgoedgemeenschappen in het proces te betrekken, kunnen van bij het begin de mogelijkheden en voordelen van erfgoed (zowel immaterieel als onroerend) meegenomen worden.

Beleid en best practices

De verbinding tussen duurzame ontwikkeling en immaterieel erfgoed staat nog in zijn kinderschoenen. Het kenbaar maken van deze link aan beleidsmakers, professionals en het brede publiek is hoognodig. Er zijn al verschillende beleidsinstrumenten en strategieën waarin kapstokken zijn om het erfgoedverhaal aan op te hangen. Zo is er de [EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030](#), waarin onder andere staat dat "ten minste 10 % van het landbouwareaal dringend moet worden omgevormd tot landschappen met een hoge diversiteit. Daaronder vallen onder meer bufferstroken, roulerend of niet-roulerend braakland, *hagen*, bomen die niet voor productieve doeleinden bestemd zijn, terrasmuren en vijvers. Die elementen helpen de koolstofvastlegging te verbeteren, voorkomen bodemerosie en -uitputting, filteren de lucht en het water en ondersteunen de aanpassing aan de klimaatverandering." Ook de recent aangenomen Europese Natuurherstelwet legt de nadruk op het verbinden van versnipperde natuurgebieden om kwetsbare dieren en planten te helpen, een rol die de heggen bij uitstek kunnen vervullen. In Vlaanderen is er het Houtkantenplan en in Nederland bestaat er het Deltaplan ...

De actualisering van dergelijke reeds bestaande strategieën biedt kansen om die mogelijkheden om te zetten in realiteit. Zo loopt voor de vernieuwing van de Belgische biodiversiteitsstrategie tijdens het schrijven van

deze brochure een openbare raadpleging en kunnen opmerkingen en suggesties worden doorgegeven. In de [huidige strategie](#) (2013-2020) is de volgende doelstelling opgenomen: "Tegen 2020, operationele mechanismen creëren om de kennis, innovaties en praktijken te beschermen van inheemse en lokale gemeenschappen met traditionele levensstijl die relevant zijn voor het behoud en het duurzaam gebruik van biodiversiteit". Projecten als Water & Land kunnen een schakel zijn in het concretiseren van deze doelstelling.

Ook conceptuele kaders zoals het *Biocultural Heritage Framework* bieden een oplossing om in zulke strategieën, wetten en plannen de kansen die immaterieel erfgoed biedt op te nemen. Het vormt een hulpmiddel om de mindset te veranderen, beleidsmakers te stimuleren een participatief beheer uit te voeren, en een andere kijk op landschap en erfgoed en projecten te faciliteren. Dat *Biocultural Heritage Framework* bestaat uit vijf elementen, die met elkaar verbonden en zijn en samen de voorwaarden creëren voor veerkrachtige samenlevingen: biodiversiteit, landschap, lokale kennis,

participatief beheer en ten slotte culture, sociale en economische waarden. Het framework kan ingezet worden als een instrument:

- om te kijken hoe de verschillende elementen die leiden tot veerkrachtigheid aanwezig zijn in Vlaams of Nederlands beleid;
- om de conversatie te openen over hiaten in dat beleid, of de totale afwezigheid van erfgoed als actor.

Daarbij kunnen best practices en visionaire streefbeelden helpen. Een goed voorbeeld zijn de verschillende aanplantingsprogramma's die gerealiseerd werden, bijvoorbeeld door de Nederlandse stichting Heg & Landschap. Lex

Roeleveld vertelt: "Elk jaar kunnen wij 150.000 boompjes, plantgoed, bos, plantsoen, tweejarig plantgoed bij deelnemers kwijt. Heel veel van dat plantgoed gaat in de vorm van heggen geplant worden." Een ander deel van hun plantgoed wordt in de vorm van voedselbossen aangelegd, en het aantal voederheggen zien ze bij de stichting Heg & Landschap ook stijgen. De stichting [HoopHeggen](#) heeft dan weer als missie om overal in Nederland heggen aan te planten met de hulp van vrijwilligers. Sinds 2018 plantten ze zo al 50 kilometer heg, singel en houtwal aan, en staat er nog 30 kilometer op de planning. In Vlaanderen werd dan weer in het project Goed Gelegd gezorgd voor 1,4 km nieuwe heg.

“Elk jaar kunnen wij 150.000 boompjes, plantgoed, bos, plantsoen, tweejarig plantgoed bij deelnemers kwijt. Heel veel van dat plantgoed gaat in de vorm van heggen geplant worden.

— Lex Roeleveld, Projectcoördinator van de stichting Heg & Landschap

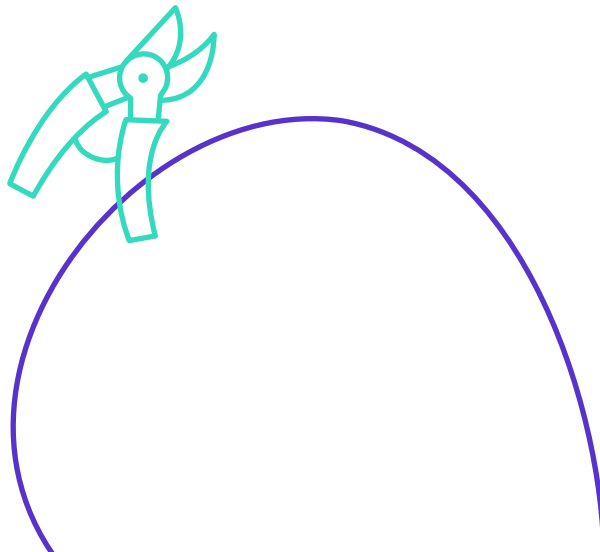
Bij dit soort aanplantingsprojecten wordt veelal gebruik gemaakt van diverse, maar inheemse soorten. Als daarbij nog aandacht wordt besteed aan het combineren van soorten die op verschillende momenten in bloei staan, worden bestuivende insecten er meteen ook beter van. Hetzelfde gaat op voor de vruchtzetting van de heggensoorten. Veel kleine diersoorten zijn afhankelijk van bessen als voeding en door de juiste soortenkeuze kan een bijna continue aanwezigheid van voedsel voorzien worden voor deze diertjes.

Interessant voor de toekomst is om dit soort aanplantingen niet enkel in het buitengebied te gaan doen, maar ook in woongebieden, op industrieterreinen en in kantoorwijken. De heggen kunnen een verbinding vormen met natuur en een groene woon- en werkomgeving voorzien. Gevlochten heggen hebben daarbij nog het bijkomend voordeel dat ze – eens gevlochten – vaak niet hoger zijn dan 1,2 m wat in een woon-werkomgeving erg interessant kan zijn. Zo ontstaan toegankelijke groene ruimtes, die zorgen voor de versterking van het netwerk aan kleine houtige landschapselementen, maar tegelijk ook de maatschappelijke verwachtingen omtrent landschapsschoon kunnen invullen.

Naast zulke aanplantingsprojecten zijn er ook goede voorbeelden die inzetten op de verbinding tussen mens en natuur van groot belang. Een van zulke projecten is het Inter-reg-project '[Tous Eco-Citoyens! - Iedereen Eco-burger!](#)' (kortweg TEC!).

Daarin werden verschillende grensoverschrijdende actieplannen (Frankrijk - België) opgesteld om mensen te betrekken bij de bescherming en ontwikkeling van lokale biodiversiteit. Ook een [actieplan 'haaglandschap'](#) maakte deel uit van het project. Het zette in op sensibilisering van omwonenden over het ooit aanwezige bocagelandschap, op goed beheer mét aandacht voor vlechttechnieken, en herplanting.

Ook de voorbeelden reeds opgesomd in het voorgaande hoofdstuk illustreren hoe samenwerking tussen verschillende sectoren, tussen beheer en onderzoek, theorie en praktijk interessant zijn. **Tijdens het project Water & Land zetten we verder in op het bekijken van visie- en beleidsteksten, op zoek naar kapstokken om erfgoed aan op te hangen en kansen voor een dergelijke holistische toekomstvisie te helpen creëren.**

Onderbouwen met onderzoek

Het bestuderen van immaterieel erfgoed is vaak cruciaal in het begrijpen van landschapsbeheer in het verleden. Kennis over het historisch landschap kan bijdragen aan de ontwikkeling of het in stand houden van bijzondere natuurwaarden.

Historisch onderzoek naar de techniek van het heggenvlechten is zoals gezegd niet altijd evident. De technische kennis die bij het vakmanschap van het vlechten hoort, was in de Lage Landen voor een groot deel verloren gegaan toen het zo'n twintig jaar geleden opnieuw tot bloei werd gebracht. Hegrelicten verraden vaak weinig over de ooit toegepaste stijl, en enkel via langdurige projecten van trial and error kan achterhaald worden hoe in het verleden mogelijk werd gevlochten. Wel kan via archiefonderzoek, het bestuderen van oude foto's, schilderijen en zelfs wandtapijten achterhaald worden dat er aan heggenvlechten werd gedaan. Ook onderzoek van historisch kaartmateriaal en inventarisatie van hegrelicten kan inzicht bieden in hoe heggenvlochten het landschap ooit is geweest, en waar heggen eventueel bij nieuwe aanplantingen interessant kunnen zijn bij erosie, overstromingen enzovoort.

Daarnaast is er heel wat onderzoek beschikbaar naar welke (ecologische) voordelen de heggen ons bieden: over hoe ze de biodiversiteit bevorderen in agrarisch gebied, over het beheer van deze kleine landschapselementen, over de

levende biomassa in dergelijke heggen... Bij wijze van voorbeeld halen we de studie aan van de Engelse ecooog Robert Wolton, 'Life in a Hedge'. Hierin werd een honderdtal meter aan houtkant voor twee jaar lang gemonitord, met als vaststelling dat er in dat kleine stukje houtkant meer dan 2000 verschillende soorten leefden – van organismen in de bodem, schimmels en zwammen tot vogels en zoogdieren.

Onderzoek naar gevlochten heggen, of vergelijkend onderzoek tussen gevlochten en niet-gevlochten heggen is helaas niet altijd vanzelfsprekend. In Groot-Brittannië zijn er wel enkele studies naar het voorkomen van soorten in gevlochten heggen. In 1994 al verscheen een studie van T. Henry waarin het aantal insectensoorten in gelegde heggen hoger lag dan in geknotte heggen. Sam Amy et al. onderzochten in 2015 verschillende beheerstechnieken van heggen en hun impact op hoeveel en welke ongewervelden (insecten, mijten, spinnen...) er leven. Hun studie onderzocht ook het *conservation laying*. Ze concludeerden dat er tussen het traditionele heggenvlochten en deze snellere vlechttechniek weinig relevante verschillen waren in aantal soorten in de heg. Een keuze voor een minder arbeidsintensieve vlechtmethode hoeft dus de biodiversiteit niet te belemmeren.

Meer weten over bovengenoemde studies?

- **Henry, T.**, Bell, A.C., McAdam, J.H., 'The effect of restoration strategies on the flora and fauna of overgrown hedges and methods of repairing gaps in over-managed hawthorn hedges'; in Boatman, N. (Ed.), *Field margins: Integrating agriculture and conservation*, British Crop Protection Council monograph no. 58, Farnham, 1994.
- **Amy, S. R.** et al, '*Hedgerow rejuvenation management affects invertebrate communities through changes to habitat structure*', Basic and Applied Ecology, vol. 16, nr. 5, 2015.
- **Wolton, R.**, 'Life in a Hedge', British Wildlife, 2015.

Het kan interessant zijn om ook in Vlaanderen en Nederland dergelijk onderzoek te reproduceren. Dat kan in coproductie met vlechters gebeuren, of met vrijwilligers van organisaties als Natuurpunt of VELT; via hun observaties kunnen onderzoeken een pijler van citizen science of burgerwetenschap krijgen. Onderzoeksprogramma's zoals BRAINbe (Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks) laten toe om extra onderzoek te doen in kader van bijvoorbeeld de Belgische biodiversiteitsstrategie, rond thema's als 'Ecosystemen, biodiversiteit, evolutie' of 'Cultureel, historisch en wetenschappelijk erfgoed'. Enerzijds kunnen zo de voordelen van de gevlochten heggen wetenschappelijk onderzocht worden. Anderzijds kan ook onderzoek gevoerd worden om het heggenvlechten klimaatrobuuster te maken: onderzoek naar de ideale soortencombinaties voor het ondersteunen van bepaalde (zeldzame) soorten, of naar de ideale structuurvariatie en opgaande bomen in een heg bijvoorbeeld. In het project Water & Land zetten we gedurende de loop van het project nog in op het verzamelen van onderzoeksvragen en

thema's om universiteiten aan te sporen meer onderzoek te doen naar de hefboomfunctie van immaterieel erfgoed. Zo kan het, zoals eerder aangegeven, interessant zijn om onderzoeken uit Engeland te reproduceren. Lokaal kunnen ook heemkundige kringen of erfgoedorganisaties al onderzoek voeren naar immaterieel erfgoedpraktijken in hun omgeving, naar landbouwgeschiedenis en oude praktijken.

Zelf aan de slag

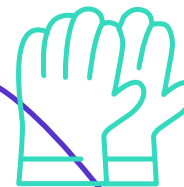
Afbeelding 17: Gereedschap gebruikt tijdens het kampioenschap in Hellevoetsluis. © Marion Vrijburg

De incorporatie van immaterieel erfgoed in ontwikkeling, in beheer, in beleid en in onderzoek vereist een nieuwe blik. Het daagt de conventionele denkpatronen en gevestigde waarden uit. Heggen opnieuw introduceren in het landschap is makkelijker gezegd dan gedaan, en het kiezen voor heggenvlechters als beheertechniek is al helemaal geen evidente stap. Toch zijn heggenvlechters of niet, belangrijke groene aders in het anders open agrarische landschap. Zulke kleine landschapselementen vormen de ecologische verbindingswegen tussen stukjes natuur die zich verspreid in dat landschap bevinden. Meer heggenvlechters in het landschap lijkt in alle opzichten een winst te zijn, voor biodiversiteit, bescherming bij erosie- en overstromingsrisico, bodemvruchtbaarheid... Ook de verbondenheid tussen mens, landschap en natuur wordt versterkt door een praktijk als het heggenvlechters. En nieuwe toepassingen voor de heggenvlechters, zoals het inzetten als voederheg, geven de heggenvlechters opnieuw nut voor de landbouwer.

Een techniek als het heggenvlechters, en alle aanplantingen die ermee samengaan, kan dus wel degelijk een wezenlijke bijdrage leveren aan een duurzame en klimaatrobuuste toekomst. Zin gekregen om rond dit onderwerp te werken? Er zijn nog heel wat openstaande vragen en noden voor de heggenvlechters, bijvoorbeeld:

- **Meer heggenvlechters** in de regio. Zijn er nog mensen die het vakmanschap beoefenen, of willen aanleren? Kan je cursussen organiseren en zo het erfgoed doorgeven?
- Zorg voor **meer heggenvlechters** die geschikt zijn om te vlechten. Zijn bijvoorbeeld aanplantingen van heggenvlechters met autochtoon plantgoed mogelijk via jouw organisatie?
- **Historisch onderzoek** is de basis voor een duurzame toekomst. Waar waren vroeger heggenvlechters gebieden in Vlaanderen en Nederland? En zijn daar vandaag nog relictten van terug te vinden? Zijn er nog stijlen en technieken af te leiden van die relictten?
- **Wetenschappelijk onderzoek** ter onderbouwing. Hoe zit het nu precies met de biodiversiteitsvoordelen van de gevlochten heggenvlechters?

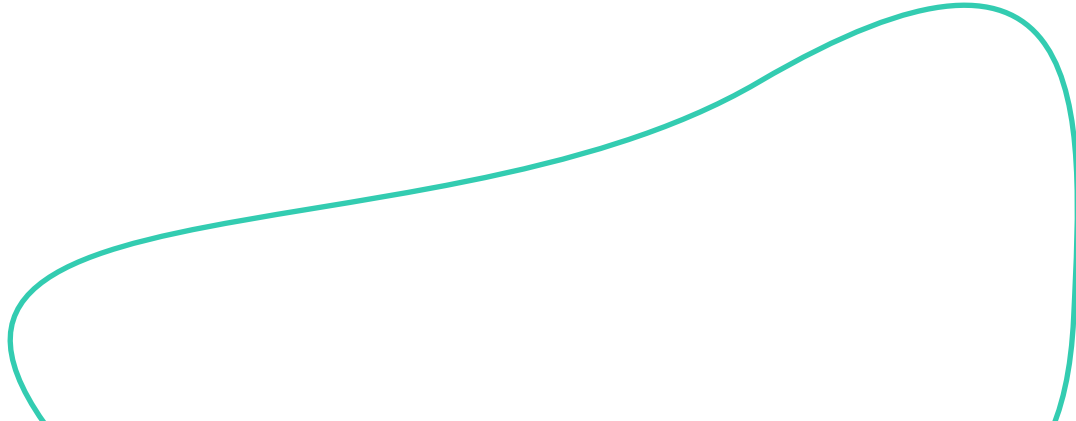
Ken je zelf nog andere immaterieel erfgoedpraktijken die verbonden zijn aan water en land? Laat het ons zeker weten!

Geprikkeld om zelf aan de slag te gaan rond immaterieel erfgoed, klimaat en duurzaamheid? We geven alvast enkele aanbevelingen mee.

- **Breng duurzame immaterieel erfgoed-praktijken in kaart en zet in op borg.** Bekijk eens welke praktijken er in jouw (werk)omgeving worden beoefend en hoe die zouden kunnen bijdragen in klimaatuitdagingen? Sluiten deze praktijken aan bij (lokale) klimaat- of milieudoelstellingen? Of beoefen je zelf misschien erfgoed dat kan bijdragen aan klimaatvraagstukken? Maak de praktijk zichtbaar, bijvoorbeeld door een registratie op immaterieelerfgoed.be of immaterieelerfgoed.nl.
- **Open het gesprek met mogelijke partners.** Samenwerken en coproductie zijn cruciaal leerden we in het project Water & Land. Ga na wie er interessante partners kunnen zijn en bedenk wat de voordelen zijn van het inschakelen van erfgoed voor elk van die partners. Welke gezamenlijke belangen delen jullie?

- **Documenteer en onderzoek praktijken** verder vanuit historisch, ecologisch, biologisch, hydrologisch... standpunt. Hoe meer we te weten komen over deze praktijken, hoe beter. Ga in lokale archieven, literatuur en kaarten op zoek naar de landschapsgeschiedenis, of zet als bioloog, ecooloog, geograaf... eens een historische bril op.
- **Maak beleidsmakers, natuurbestuurders, lokale gemeenschappen, jongeren warm** voor dit klimaatrobuuste erfgoed. Erfgoed werkt verbindend, tussen mensen onderling, en tussen mens, natuur, cultuur en landschap. Door mensen te enthousiasmeren voor (lokaal) immaterieel erfgoed, kan de borging van immaterieel erfgoedpraktijken geholpen worden

Meer lezen

Beknopte bibliografie

Aertsen, S., Gielen, J., Spek, T., 'Historische heggen en houtwallen rond Heumen en Wijchen', Tijdschrift voor Historische Geografie 6.2, 2021.

Gielen, J., 'Historische heggen en wallen in de gemeente Heumen e.o.. Vroeger, nu en in de toekomst', Erfgoedreeks 10, Heumen, 2023.

Regionaal Landschap Lage Kempen, Aan de slag met heggen leggen. Praktische gids, Houthalen-Helchteren, 2023.

Rijsdijk, K., Heg. Een behaaglijk landschap voor mens en natuur, Gorredijk, 2022.

Roeleveld, L., Zwaenepoel, A., Cuvelier, D., Ceelen, P., Heggenvlechten en haagleden in Nederland en Vlaanderen. achtergronden en handleiding, uitgave door Stichting Heg & Landschap, 2024, 8e druk.

Roeleveld L., Dolmans L. en Ceelen R. , Rijk heggenlandschap. Handleiding voor toekomstgericht herstel, uitgave door Stichting Heg & Landschap, 2024, 3e druk.

Van Driessche, T., 'Handleiding voor het beheer van hagen en houtkanten met erfgoedwaarde', Handleidingen agentschap Onroerend Erfgoed nr. 22, Brussel, 2019.

Van Slobbe, T., [Een vlechtheg heeft geen haast](#), Beek-Ubbergen, 2002.

VLM, Houtkantenplan. Het netwerk van houtkanten versterken voor een klimaatbestendig en biodivers platteland, Brussel, 2022.

Extra informatie

Amy, S. R. et al, '[Hedgerow rejuvenation management affects invertebrate communities through changes to habitat structure](#)', Basic and Applied Ecology, vol. 16, nr. 5, 2015.

Barr, C. en Petit, S., Hedgerows of the world: their ecological functions in different landscapes, Birmingham, 2001.

Henry, T., Bell, A.C., McAdam, J.H., 'The effect of restoration strategies on the flora and fauna of overgrown hedges and methods of repairing gaps in over-managed hawthorn hedges'; in Boatman, N. (Ed.), [Field margins: Integrating agriculture and conservation](#), British Crop Protection Council monograph no. 58, Farnham, 1994.

MacLean, M., Hedges and Hedgelaying. A Guide to Planting, Management and Conservation, Crowood, 2006.

Müller, G., Europe's Field Enclosures, Neuer Kunstverlag - Waiblingen, 2013.

Raamwerk: Aanvalsplan versterking landschappelijke identiteit via landschapselementen, 2021.

Roeleveld, L., Grutters, M., Over poesten, halve manen en deurewante. Maasboeren en -boerinnen vertellen over het vlechten van heggen, 2006.

Schinkelshoek, J., '[Hiep Hiep Heg](#)'

Vandenabeele, V., 'Voederhagen en -struiken voor vee', De Landeigenaar in Vlaanderen, nr. 89 – 15, 2020-2021.

Van Den Berghe, S., [Role of hedgerow systems for biodiversity and ecosystem services in agricultural landscapes](#), Gent, 2021.

Van Den Berge, S., 'Hagen en houtkanten zijn belangrijk voor de biodiversiteit', Website Biodivers Zorggroen HOGENT, www.biodiverszorggroen.be, 2022.

Via Natura, '[Heggen zijn bronnen voor biodiversiteit](#)'.

Wolton, R., '[Life in a Hedge](#)', British Wildlife, 2015.

Interessante links

Deltaplan [Nederland weer mooi](#)

Kenniscentrum immaterieel erfgoed Nederland, [Heggenvlechten](#)

Kenniscentrum immaterieel erfgoed Nederland, [Maasheggenvlechten](#)

Radboud Universiteit, '[Living Lab Ooijpolder](#)'

Regionaal Landschap Lage Kempen, [Goed Gelegd](#)

Organisaties verbonden met het heggenvlechten in Vlaanderen en Nederland

- [stichting wAarde](#)
- [Vereniging Nederlands Cultuurlandschap](#)
- [stichting Heg & Landschap](#)
- [Netwerk van Heggenvlechters](#)
- [Stichting HoopHeggen](#)
- natuuropleidingsorganisatie [Inverde](#)
- Regionaal Landschap [Westhoek](#)
- Regionaal Landschap [Lage Kempen](#)
- [Tree-Hive](#)
- [Zeis&Bijl](#)

Project Water & Land

Op de website www.waterenland.be vind je meer informatie, concrete tips en projectresultaten terug. Wat zeggen erfgoeddragers zelf? En wat denken experts? Luister daarvoor naar de [podcastreeks Water & Land](#) of bekijk de [filmpjes](#) op de [Kennis-pagina](#) van onze website.

Kijk

Luister

Lees

